

11. Людкевич С. Фортеп'яний вечір п-ни В.Божейко // Діло. – 1923. – 29 вересня.
12. Барвінський В. Фортеп'яний вечір п-ни В.Божейко // Діло. – 1925. – 19 вересня.
13. Блажкевич Г., Старух Т. Правда і міфи про львівських піаністів-основоположників фортепіанної школи. – Львів: Сполом, 2002. – 226 с.
14. Лагодинська-Залеська Г. З музичного життя Коломиї // Над Прутом у лузі... Коломия в спогадах / Ред. З.Книш. – Торонто: Срібна сурма. 1962. – С.371–382.
15. Баб'юк-Коссак Л. З музичного життя Коломиї // Музика Галичини. – Львів: Сполом, 1999. – Т.II. – С.149–164.
16. Альбом пам'яті Романи Володимирівни Клапоушак // З фондів Музею коломиїської дитячої музичної школи №1. – Коломия, б.р. – 31 с.
17. Ковтун В. Коломиїський педагогічний коледж Прикарпатського університету імені Василя Стефаника сьогодні // Джерела. – 2003. – №1. – С.35–39.

In clause it is investigated genesa of Kolomyja pianistic formation. Activity of leading kolomyja teachers-pianists of past and the present is analyzed. The article raises problems for future researches and appraises their importance for history of the Ukrainian piano art. The art activity of the former and present-time piano teachers (Lahodynska-Zaleska, Klapoushchak, Yasinovska) is studied. The problems of future Halychyna piano art investigation are discussed.

Key words: piano, pianistic formation, teachers-pianists.

УДК 78.071.2
ББК 85.315.32

Віолетта Дутчак

БОГДАН ШАРКО – СПІВАК-БАНДУРИСТ УКРАЇНСЬКОГО ЗАРУБІЖЖЯ

Автор статті розглядає основні періоди становлення Б.Шарка (Німеччина) як співака й бандуриста. На новому документальному матеріалі визначено місце і роль Б.Шарка в розвитку бандурного мистецтва діаспори. Визначено засади творчого універсалізму митця, основні напрями його діяльності. Здійснено аналіз інструментарію бандуриста, його основний репертуар.

Ключові слова: бандурне мистецтво, діаспора, репертуар, традиції, творчий універсалізм.

Серед постатей митців, які репрезентують бандурне мистецтво українського зарубіжжя – Зіновія Штокалка, Володимира Луціва, Ярослава Бабуняка. Семена Ластовича-Чулівського, Степана Ганушевського – родове коріння яких у Галичині, окреме вагомe місце належить і співаку-бандуристу Богданові Шарку, уродженцю Прикарпаття, який уже впродовж значного часу проживає у Німеччині, в м.Мюнхені.

Відсутність протягом тривалого часу інформації про діяльність організацій та діячів західної української діаспори зумовила поверхневий характер відомостей про особу Б.Шарка. Лише з кінця 80-х – початку 90-х років, після проголошення незалежності України, розширення зв'язків із представниками культурно-просвітницьких та громадських організацій діаспори, ознайомлення з українознавчою літературою діаспори, була створена можливість дослідникам отримати документальні джерела для наукових розвідок.

Пропонована стаття узагальнює відомості про Б.Шарка, вміщені в збірнику “Українці в світі” [1], енциклопедичному словнику О.Залеського [8], окремих газетних публікаціях [4; 5; 6; 10]. Окремі висновки сформовані в результаті особистого листування

автора статті зі співаком, аналізу його аудіозаписів вокального та бандурного репертуару, а також опублікованого епістолярю Б.Шарка [2; 7]¹.

Мета статті – визначити творчі здобутки Б.Шарка на музично-просвітницькій ниві в середовищі українського зарубіжжя другої половини ХХ – початку ХХІ ст. Для досягнення мети були конкретизовані такі **пошукові завдання**: дослідити й фахово оцінити бандурну виконавську творчість Б.Шарка другої половини ХХ ст. на основі документальних матеріалів (афіш, відгуків у пресі) та аудіозаписів митця; проаналізувати вокальний репертуар і суспільно-громадську діяльність Б.Шарка.

Більшість бандуристів-виконавців післявоєнного періоду як у Європі, так і на американському континенті (З.Штокалко, Г.Китаєтий, П.Конопленко-Запорожець) музичну освіту здобули ще в Україні, вивчили основи гри на інструменті (кобзі, бандурі), базовий традиційний кобзарський репертуар, що дозволило визначити їх сполучну роль між материковою Україною і діаспорою у продовженні регіональних кобзарських традицій, збереженні інструментарію та способів гри. Проте найцікавішим для аналізу видається виконавська діяльність тих бандуристів, більшість свідомого життя яких пройшла в умовах інонаціонального середовища. Як писав З.Штокалко, “в умовах еміграції дальшому культивуванню кобзарства бракує зв’язку з актуальною вітчизняною дійсністю, проте воно має всі дані для відродження своїх традицій” [13, с.2]. Саме такі власні традиції бандурного мистецтва, що сформувалися у діаспорі, можна визначити як синтетичні, що об’єднують риси як національних регіональних традицій материкової України, так і музичних традицій тих місцевостей, де функціонували українські осередки.

Богдан Шарко народився у с. Вікторів Галицького району Станіславського повіту, теперішньої Івано-Франківської області, 31 жовтня 1920 року у священничій родині. Його змалку оточувала музична атмосфера: батько о.Ярослав був активістом місцевої “Просвіти”, відомим в околиці солістом-тенором, мати Ірина добре володіла фортепіано, часто вдома музикувала, а дід грав на цитрі. Значне враження на малого Богдана здійснили виступи мандрівних українських театрів та церковних хорів. Тому, навчаючись у Станіславській гімназії, Б.Шарко розпочинає вчитися грі на фортепіано у педагога Станіславської філії Музичного інституту ім. М.Лисенка Стефанії Крижанівської, теорії музики – у відомого композитора, тодішнього директора інституту Івана Недільського (1930–1934 рр.). До цього періоду належать і перші спроби Богдана співу та гри на гітарі – улюблених видів домашнього музикування. Пізніше розпочинається професійне навчання співу в педагога Івана Барусевича, інших учителів у музичному училищі, сформованому на базі інституту. З 1938 р. Б.Шарко починає студіювати право у Львові, а пізніше за німецької окупації переходить на навчання лісівництва.

Як і багато інших українських молодих митців, Богдан Шарко в середині 40-х років емігрує на захід. З липня 1945 року Б.Шарко опиняється у Німеччині, в м. Аугсбурзі (Баварія). Він продовжує “науку солоспіву” у Мюнхені у класі камерної співачки з Ляйпцігу Ельзи Цайдлер (1946–1947 рр.), яка “вишколила його голос – баритон”. Уже пізніше Б.Шарко навчається вокалу в консерваторії Штрауса та на економічних студіях в Українському вільному університеті. Саме до початку німецького періоду в житті Б.Шарка належить опанування гри на бандурі в колишнього члена капели бандуристів ім. Т.Шевченка Івана Рябчуненка. Тоді ж була виготовлена й перша діатонічна бандура, на якій Богдан Шарко

* У цитатах з листів збережено мову оригіналу.

вчився грати, співав традиційний бандурний вокально-інструментальний репертуар (1950).

Упродовж усього періоду своєї подальшої діяльності Богдан Шарко поєднував офіційну службу з творчими виступами. Це зайвий раз підтверджує складність професійного утвердження музиканта, особливо емігранта в іншомовному середовищі. Богдан Шарко в одному з листів до співака Йосипа Гошуляка писав: “Знаю, який це для Тебе успіх – виступати у повних і переповнених залах. Мати зустрічі з кваліфікованими митцями. Це не провінційне Торонто, де багато заздрисних людей, котрі для мистецтва не мають найменшого розуміння, а тим більше для митця на чужині, котрий потребує успіхів для дальшого розвитку” [2, с.300]. І ще: “... життя на еміграції не сприяє розвитку мистецьких талантів. На професійне навчання більшості

обдарованих не вистачає матеріальних засобів, різні невеличкі стипендії, навіть як хтось їх дістане, не забезпечують мінімуму на прожиток. Часто талановиті люди мусять витратити свій час і сили, заробляючи некваліфікованою фізичною працею. Небагатьом вдається перебороти труднощі, і це приходить робити величезними зусиллями, часто коштом здоров'я. Все це знеохочує талановитого спершу ентузіаста до праці над собою. Скільки ж то потенційних митців мусило покинути думку про мистецький шлях, як непевний і непоплатний фах і недосяжний люксус, та взялися за “практичний” фах, аби жити, марнуючи тим самим вроджений талант! І нема серед нашої еміграції майже ніякої, хоч би тільки моральної підтримки тим, хто хотів би студіювати мистецькі дисципліни...” [2, с.565].

За словами самого Б.Шарка, з 1951 року розпочинаються його виступи як соліста-бандуриста в усіх більших поселеннях українців Західної Німеччини. Крім того, він активно пропагував бандуру як національний український інструмент перед чужинцями в Німеччині, Австрії, Франції, Бельгії, Голландії, Люксембурзі, Великобританії, Італії. Численні відгуки у пресі особливо відзначали виступи Б.Шарка на концертах і фестивалях баварського радіо, фольклорному концерті у Страсбурзі, мистецьких акціях мюнхенського клубу “Катакомба”.

Брав участь Богдан Шарко і в музичних конкурсах: на Міжнародному форумі музикантів у Шварцвальді в 1961 році він здобуває титул “Майстерзінгер” і почесну грамоту, вагомими були й відзнаки Міжнародного конкурсу “Швабінгервохе” і клубу патріциїв-традиціоналістів “Альтмонахія” у Мюнхені, високе відзначення як “віртуоза-бандуриста” (“Мюнхен Меркур”, 24 липня 1971 р.).

У листі до Йосипа Гошуляка Богдан Шарко писав: “Від багатьох років виступаю по різних “академіях”, 1975 року мав 9 концертів в Англії, в тому числі шість з сопраністкою з Бельгії. Спів – це моя розвага...” [2, с.297].

На всіх концертних виступах Богдан Шарко підкреслював своє українське походження та традиційний національний інструментарій (за його власними спогадами, для німецькомовної публіки він обов’язково розповідав про бандуру, її історію, відповідний репертуар, оскільки інструмент часто порівнювали з російською балалайкою).

З 1971 р. Богдан Шарко виступає з хроматичними інструментами: бандурою з перемикачами англійського майстра Василя Гляда та чернігівською хроматичною бандурою, отриманою з України. Його репертуар охоплює найрізноманітніші українські народні пісні й думи. Найбільшу перевагу він надає історичним та лірико-драматичним пісням, релігійним кантам.

Тоді ж у 70-х роках Богдан Шарко здійснює ряд аудіозаписів: виходять його дві короткогравальні платівки “Пісні при бандурі” та “Українські релігійні пісні” (у супроводі органу).

Перша з них охоплювала твори “Встає хмара з-за лиману”, “Дума про Морозенка”, “Повій вітре, на Україну”, “Чорний кольор”. На другій звучали “Кант про почайвську Божу матір”, великодній ірмос “Плютію уснув”, “Молитва” з опери С.Гулака-Артемовського “Запорожець за Дунаєм”. У пресі відзначалося, що співак “технічно заавансований з виразною дикцією, приємним тембром”, його голос звучить “велично і молитовно”, “баритон широкого діапазону розвивається рівномірно від п’яно до драматичного форте і навпаки” [4]. Крім того, Богдан Шарко здійснив і записи на баварському радіо в Мюнхені та радіостанції Баня Лука в тодішній Югославії, його пісні з бандурою часто звучали в недільних концертах за замовленнями.

Як і багато інших митців українського зарубіжжя, Б.Шарко – універсальна особистість, яка поєднувала, крім основної службової діяльності (економіста в університетській клініці м. Мюнхена), творчу за багатьма напрямками – концертним (як бандуриста й соліста-співака), музично-критичним (як музичного кореспондента багатьох видань Європи та Америки), громадським (як активний діяч в організаціях “Український християнський рух”, “Товариства за патріархальний устрій УКЦ”, “Братства колищніх вояків I дивізії УНА в Німеччині та ін.).

Упродовж десятиліття (1961–1971) Богдан Шарко був європейським представником і дописувачем фахового музичного квартальника “Вісті” (Нью-Йорк), редколегію якого очолював Мар’ян Коць. На сторінках цього журналу за підписом Б.Шарка були опубліковані статті-біографії (як він зазначав, – “мистецькі силуетки”) багатьох відомих музикантів – композиторів, виконавців, теоретиків, що репрезентували українське зарубіжжя. Це, зокрема, статті про Іванну Синеньку-Іваницьку, Аристиду Вирсту, Андрія Гнатишина, Ярослава Барнича, Івана Недільського, Остапа Бобикевича, Ірину Маланюк та багатьох інших. Крім того, Богдан Шарко опублікував численні статті та відгуки на мистецькі події у часописах “Християнський голос”, “Шлях перемоги”, “Свобода” тощо.

Його концерти відбувалися не лише з бандурою, але й як соліста-співака із сольними концертами в супроводі фортепіано чи органа, де виконувався переважно класичний репертуар (твори Г.Генделя, Ф.Шуберта, Т.Джордані, М.Лисенка, Д.Січинського), а також композиції ХХ ст. (Р.Купчинського, А.Кос-Анатольського, О.Бобикевича), пісні народів світу. Іноді концерти Б. Шарко проводив в ансамблі з іншими співаками або як акомпаніатор на бандурі для молодечих ансамблів чи окремих солістів. У листах до Йосипа Гошуляка спостерігаємо своєрідний звіт про творчі виступи Богдана Шарка. Він писав: “Мюнхенський Дім міжнародних зустрічей влаштував т.зв. Різдвяний вечір, як нині завжди влаштовують під час різвяного посту. Я на ньому виступав з бандурою (українські колядки)” (січень, 1988); “З нагоди 1000-ліття *Хрещення Руси-України*. – В.Д.) я виступав на двох імпрезах, співаючи по три пісні під фортепіано і три при бандурі. На жаль, нема ще в Німеччині й у Франції тенора, щоб мене, старого, заступив. З того й користаю. Були такі, що вчилися, але нічого не вийшло. Голос – в першій мірі дар Божий” (серпень, 1988) [2, с.308, 310].

Тісні взаємини об’єднували Богдана Шарка, та й продовжуються до сьогодні, з представниками мистецького українського зарубіжного світу. Зокрема, з бандуристами Володимиром Луцівим (Великобританія), Степаном Ганушевським (США), Мирославом Дяковським (Канада), квартетом “Кобзарське братство” (Великобританія), співаками Йосипом Гошуляком (Канада), Михайлом Скалою-Старицьким (Франція), музикознавцями доктором Павлом Маченком (США), головним редактором журналу “Бандура” Миколою Досінчуком-Чорним (США).

Опубліковані зразки листування Богдана Шарка з Йосипом Гошуляком та Володимиром Луцівим засвідчують його небайдужість до поглядів на мистецький світ, до багатьох проблем творчого пошуку, діяльності митця-емігранта в іноетнічному середовищі, іншомовному оточенні. Недарма Йосип Гошуляк сприймав Богдана Шарка не лише як друга, але й “мистця, котрий розуміє до тонкощів проблеми музичного мистецтва взагалі, а нашого українського зокрема”

[2, с.309]. Дійсно, в листі до Й.Гошуляка (грудень, 1977) Б.Шарко писав: “Так, український народ – народ музично обдарований, але тому, що не мав власної держави, музично ще замало культивований у порівнянні до його природних музичних даних. Українці люблять коломийки і не роблять зусиль, щоб ушляхетнити свій слух класикою, до якої, крім музичної емоції, треба ще так званого “музикального інтелекту”, розуміння “музичних форм”...” [2, с.296]. В іншому листі (грудень, 1983) зустрічаємо цікавий аналіз музичного життя емігрантів у Європі: “Український Мюнхен – це у порівнянні зі скупченням українців за океаном *п р о в і н ц і я!* Тут всього 3 хори в Німеччині, 2 бандуристи-солісти: я, вже сеньйор, і молодий, 30-літній, з походження волиняк, грає добре, але безголосий, не співає (*Очевидно, це про Мирослава Дяківського. – В.Д.*). Про Луцвіа не забув, це Британські острови (*Володимир Луцвіа, який проживає у Лондоні. – В.Д.*). У Стразбурзі, у Франції, де парохом є ... о.Когут (непоганий природний баритон), є гарний ансамбль з 4-х бандуристів. Виступали вже у французькому телебаченні, грають добре, голосово слабкі... Я ще деколи виступаю, найчастіше з бандурою перед німцями, бо наш інструмент їм незнаний, це для них атракція...” [2, с.305].

Б.Шарко щиро вболівав за діяльність співаків-українців за кордоном (“співак мусить бути завжди активним”) [2, с.307], підкреслюючи постійну проблему вибору репертуару, залежність від смаків і уподобань слухачів і критиків, особливо українських: “Наша публіка під музичним оглядом, цебто під оглядом музичного знання і культури, а не під оглядом музикальної талановитості, поступається на ціле небо перед німецькою публікою. Наші люди не люблять слухати міжнародної класики, оперних арій, бо ці твори на їхнє простеньке вухо мелодично затяжкі” [2, с.303]. У листі до Володимира Луцвіа, Б.Шарко зазначав: “Мистці є звичайно заздрісні за успіхи другого, нехай він і нижчої кляси, та завжди вбачається в ньому конкурента” [7, с.546–547]. І ще він погоджувався з думкою співачки Калини Чічки-Андрієнко: “...українська публіка є з л о б н о критична, заздрісна і не підтримує своїх митців, навіть морально, у протилежність до німців” [2, с.307]. А в статті “Друзі в альбом” (Торонто, “Нові дні”, 1992) Б.Шарко узагальнював: “...наше (*українського зарубіжжя. – В.Д.*) музичне життя переважно заповнене аматорщиною, часто безвартісними сентиментальними піснями, романсами... На жаль, серед нашого еміграційного громадянства все ще замале зацікавлення класичною музикою. Це спадщина з рідного краю, де, наприклад в Західній Україні, крім Львова, не було оперних театрів, мешканці не тільки сіл, але й більшості міст не мали змоги розвивати свою музичну освіту, їхнє музичне життя здебільшого обмежувалося до аматорських хорів” [2, с.565].

Тому у концертах Богдан Шарко завжди старався побудувати концертну програму з точки зору виховання публіки, поєднуючи і класичні арії різними мовами, і твори композиторів діаспори, й обробки українських народних пісень.

Крім того, Б.Шарко матеріально підтримував відомого майстра бандур і дослідника-теоретика бандурного мистецтва Семена Ластовича-Чулівського, який також проживав у Мюнхені. Після смерті С. Ластовича-Чулівського Богдан Шарко був ініціатором похорону та збору коштів на організацію побудови постаменту на могилі митця (“бандуристи – ми мусимо солідаризуватися” [7, с.547].

Не оминув увагою Богдан Шарко й часопис бандуристів українського зарубіжжя “Бандура” (США, Нью-Йорк). Йому належать декілька дописів до журналу, що присвячені постатям виконавців-бандуристів, зокрема й С.Ластовичу-Чулівському [11; 12].

Праця музичного критика та довголітнього члена управи німецько-українського товариства дозволила Б.Шарку стати головним редактором-упорядником видання “На громадській ниві: З діяльності Центрального представництва української еміграції в Німеччині (1968–1987)” [9]. Збірник узагальнює напрями й етапи діяльності цієї організації, містить значну документальну інформацію про функціонування, проблеми і здобутки емігрантів у Німеччині. Збірник аналізує організаційні, навчальні, видавничі, фінансові, правничі справи ЦПУЕН, у

тому числі звіти президії управи, постанови і резолюції; хроніку культурних імпрез та культурно-просвітницьких заходів, святкувань, протестно-інформаційних акцій. Важливо, що окремі сторінки видання стосуються й бандурного мистецтва, подають відомості про виступи бандуристів на мистецьких імпрезах та суспільно-політичних акціях у Німеччині (зокрема, самого Б.Шарка, В.Луціва, Ю.Дубицького, ансамблю під керівництвом М.Дяковського та ін.).

Б.Шарко всюди підкреслював, що він аматор, не зважаючи на високе поцінування його діяльності багатьма слухачами й музичними критиками. Метою праці Богдана Шарка впродовж усіх років і до сьогодні залишається популяризація української народної пісні, пропаганда українського інструменту бандури серед іншомовних слухачів.

1. Богдан Шарко – бандурист високого класу // Альбом “Українці в світі”. – Київ-Мельбурн:Фортуна, 1995. – С.277.
2. Гошуляк Й. Й свого не цурайтесь (Спогади, листування, матеріали). – Львів: Каменяр, 1995. – 590 с.
3. Зразкова імпреза у Везін-Шалеті // Українське слово. – 1976. – 4 липня.
4. Коваль Ф. Платівки баритона Богдана Шарка // Шлях перемоги. – 1973. – 4 листопада.
5. Кузь Б. 35-річний ювілей мистця // Свобода. – Нью-Джерсі, США. – 1987. – 5 серпня.
6. Леник В. Ювілей заслуженого громадянина. // Християнський голос. – Мюнхен, 2000. – 31 жовтня.
7. Луців В. Від Бистриці до Темзи: Спогади, документи, публікації, листи. – Львів: Дивосвіт, 1999. – 608 с.
8. Мала українська музична енциклопедія / Опрацював О.Залеський. – Мюнхен: Дніпрова хвиля, 1971. – С. 121.
9. На громадській ниві: З діяльності Центрального представництва української еміграції в Німеччині (1968–1987) / Упор. Б.Шарко. – Мюнхен, 1988. – 188 с.
10. Про нас його бандура розповідає світові (Інтерв'ю з Б.Шарком. Запис В.Ковальчука). // Західний кур'єр. – Івано-Франківськ, 2003. – 6 листопада.
11. Шарко Б. Сл.п. бандурист С.Ластович-Чулівський // Бандура. – 1988. – № 23–24. – С.38.
12. Шарко Б. Подяка // Бандура. – 1988. – № 23–24. – С.2.
13. Штокалко З. Кобзарський підручник. – Едмонтон–Київ: Вид-во Канадського інституту українських студій, 1992. – 343 с.

The author of the article considers the main periods of B.Sharko's (Germany) formation as the singer and bandura player. Using new documentary material the place and the role of B.Sharko in the diaspora bandura art development were defined. The art worker creative universalism foundations were defined both with the main directions of his activity. The analysis of bandura player tools and his main repertoire were made.

Key words: bandura art, diaspora, repertoire, traditions, creative universalism.

УДК 78.07

ББК 85.315.32

Марія Євгенєва

РОЗВИТОК ЛІРНИЦЬКИХ ТА КОБЗАРСЬКИХ ТРАДИЦІЙ НА ТЕРНОПІЛЬЩИНІ (ВІД ВИТОКІВ – ДО ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ)

Автором статті висвітлюються основні періоди розвитку лірницьких та кобзарських традицій Тернопільського регіону. Окремо визначено роль яскравих особистостей у становленні професійних засад цього виду мистецтва (Г.Хоткевича, К. Мисевича та ін.). Новий документальний матеріал дозволяє проаналізувати й дати сучасну наукову оцінку багатьом аспектам проблеми, зокрема прослідкувати спадкоємність виконавських традицій у регіоні.

Ключові слова: кобзарське мистецтво, лірницьке мистецтво, творчість.